

A SZAVAK MÖGÖTT

H O L T I M Á R I A

Valahányszor, mikor barátaim, barátnőim figyelmeztettek, hogy legokosabb lenne, ha megírnám amúgy egy az egyben az életem, regényes formában, mindig felfortyantam. Szentül meg voltam mindig győződve: én vagyok az az életrajz, azaz tulajdonságok nélküli teremtmény, akinek a történetével aztán végképp semmit nem lehet kezdeni; aki, ha teheti, leginkább a mások életét figyelgeti, gyűjti az ellentmondásokat, a nagy falnak szaladásokat, és így tovább. Aki már nemegyszer mondott el/írt le monológszerűen mindenféle életrajzi történeteket mindenféle relációkban, s amelyeket ha valaki összerakna, hát olyan zsbívásár kerekedne, hogy megnézhetné magát... Talán még az a szerencse, hogy senki nem vesz túl komolyan, és ez az egész írogatás talán afféle action gratuite, afféle műkedvelős széplelkeskedés, amiből a világon Gangeszt lehetne rekeszteni, és amiből mázsaszám akad kiadók, szerkesztőségek tájékán a sifonérban. És ami a legszörnyűbb, ha jól meggondolom, máshoz nem is értek. Talán ha a cigarettafüsttől teljesen bepacálódik a fal, hát kimeszelem; nagyobb esőzések idején huzatot varrok a járgányra, hogy aztán nejlonzacskókkal jól kibéelve csökkentsem a beázást (az első szélroham elviszi az egészet), vagy ősz táján, ha már nagyon fázom, izzadságosan megkötök egy pulóvert. És akkor leülök, és egyvégtében megírok egy novellának nevezett valamit, ami minden esetben regényfolyamnak indul, lombosnak és burjánzóznak, és túlfűtötnek és agyonkomplikálnak, és akkor fogom a tust, és kezdem kihúzkodni a fölöslegesnek ítélt mondatokat, mondatrészeket (az utóbbit valamivel ritkábban, mert ki nem állhatom az összetett mondatokat). És akkor megáll a kocs, s néha csak egy szájbarágós történet halszálkái maradnak. És akkor jön a páni félelem. Bűntudat. Kell-e ez az írás egyáltalán, esetleg a világ egészen jól meglenne enélkül is, minek gyarapítani a sifonérirodalmat. Bevallom, kétkedésemben már odáig jutottam, hogy a pszichiátrián ébredtem fel egy szép napon, mivel az írásokat tovább rövidíteni már képtelen voltam. Ami-

kor a pszichiáter megkérdezte, hogy tulajdonképpen mi is az én problémám, összeviszsa hebegtem-habogtam, és a szó legközönségesebb értelmében elkezdtem hazudozni, és olyasmiket mondtam, melyekről – a fene tudja, honnan – sejtettem, hogy semmiben nem különböznek a nagy átlag választól, ha megkérdezik. Papoltam mindenféle identitásproblémáról. Követik magát az utcán? – kérdezte a pasas. – Dehogyan követnek – mondtam, holott tudtam, hogy ez sem igaz: a józanabbik énem mindig szorosan mögöttem járkal, mint az őrangyal a szentképeken, Lucifer társaságában, hogy nyitogassa azt a bizonyos névre szóló fekete dobozt, hogy úton-útfélen, adandó alkalommal számon kérje a mulasztásaimat. Még meg is eresztettem néhány paranoiás levelet országszerént tova, annyira gyötörtek a kétségek, gyötört a tehetetlenség. Nem is lesz belőlem soha semmi – zártam le magamban a témakört, és jól kialudtam magam. Még a nagy kialvás előtt történt, hogy kaptam egy franciaországi barátomtól egy csodálatos képeslapot: a lap az UNESCO kiadásában jelent meg, és a tetején ez a kapásból fordított felírás állt: A KISEMBER FÉNYŰZÉSE AZ AMBÍCIÓ. Hát ezzel telibe talált, igaz, vak tyúk is talál szemet alapon, mert én soha nem beszéltem neki arról, hogy írok. És végső soron is a mű a fontos, különösen akkor, ha a létrehozója a világon semmi máshoz nem ért igazából, és iszonyú időmennyiséget húz le a fehér papír előtt. Amit ha meg is tölt betűkkel, alig marad belőle valami, leggyakrabban semmi, mert az egészet szószátyárkodásnak tartja, amint beindul a kocsi. És elvégre is a határesetekkel tele már a világ hócipője, elég betekinteni az újságokba vagy a szavak mögé, a sorok közé. Mindennek a tetejében magyarul írok, igaz, a világ legcsodálatosabb nyelvén, melyen olyan tárháza van a szavaknak, de olyan, hogy bármelyik idegen megnyalhatná a szája szélét; mondom, magyarul, egy szál egyedül egy délszláv közegben, afféle kakukkfióka, akitől a környezete soha egyetlenegy sort sem olvasott, talán nem is fog, soha. És még egy ilyen alak mondaná magáról, ha megkérdezik, hogy ír? Egy valamirevaló író mindezen felül évente kiizzad egy könyvet. Hol vagyok én ettől!

Szegény apám. Kétkezi munkásember egész életében, akit saját családja sznob ága mindig lenézett egy kicsit. Mintha elfelejtették volna, hogy ő pénzelt a kamaszkeresményével a testvéreket, amíg tanultak, tollasodtak. Aki nem tudja, hogy mit jelent az osztálytársadalom fogalma, az legyen magyar. Mert hol volt valaha is olyan erős a feudalizmus, mint éppen a magyarok közt? Egyszer feldicsértem egy valóban olvasható könyvet (mindenféle irodalmi erények nélkül, de olvasható könyvet) egy jó tollú magyar szerkesztőnek, mire az megbotránkozva felkiáltott: Ugyan, kérem, tudja maga, hogy kié az a könyv?

Ilyen és hasonló problémákkal viaskodtam már akkor is, amikor írt, hogy meglátogatna. Méltányoltam a dolgot, már csak azért is, mert tudtam, az ország határain kívül még soha nem járt, egyedül még soha nem utazott sehová erélyes anyám felügyelete nélkül. Nem mondom, a felügyelet anyyiban nem ártott volna, hogy apám körmére néz valaki út közben, ami a vonatról való leugrásos sörivászatait illeti, mint ahogy az már több ízben megtörtént vele, ha a Balatonról Budapestre utazott, és elment a csomagja. Azt hiszem, igazán jól kiskocsmákban soha nem érezte magát, csak restikben. Emlékszem, gyerekkoromban, amíg nagyvárosban laktunk, akkor is az állomási restibe járt. Honnan ez a vonzalom a restik iránt? Talán azért, mert ott mindig változott a közönség? (Erről kellett volna beszélnem a pszichiáterrel.)

Mindezt meghányva-vetve magamban, úgy döntöttem, hogy elébe megyek egészen Zágrábig, menteni a menthetőt. Óvatosságból becsomagoltam egy hűtőtáskába jó néhány sört, hogy – ismerve a tempót – kitarson egészen az Adriáig. Igazam lett, mert a sörök Splitig mind egy szálíg elfogytak. Még az alagutak előtt, valahol Likán át zörgött a vonat, amikor megkérdezte, mibe is kerül dinárban egy üveg sör. Megmondtam. Összehasonlította az árát a Kinizsi sör árával, és egy nagyot káromkodott. Én is csak a terhedre jöttem, gyeregem – mondta, és Perkovičig egyetlen szó sem hagyta el a száját. Bántam a meggondolatlanságom, erre előre gondolhatam volna. De már késő volt.

Érkezésünk után nem feküdt le rögtön pihenni, ellenkezőleg, elindult „felderíteni” a tájat. Elkísérhetlek – mondtam, de gyengéden visszautasított. – Te csak pihenj le, biztosan fáradt vagy – mondta, s közben kiürített egy Nikšići sört. – Majd jövök. – De hát hová mennél egyedül – szabadkoztam –, egyetlen szót nem értesz itt – néztem rá könyörögve. – Te csak ne izgulj, majd jövök. – Elment. Abban a biztos tudatban néztem utána, hogy se közel, se távol egyetlen resti sincs a környéken. Órák múltán a rendőrség telefonált rám: apám eltévedt, majd tizenöt kilométerre, menjek érte azonnal. Pár nap alatt megszoktam a dolgot: hol innen, hol onnan hívogattak. Egy alkalommal Dubrovnikból értesítettek... Soha nem sikerült megtudnom, mi módon került alig öt óra leforgása alatt százhatvan kilométerre keletebbre. Ő nem mondta, én nem kérdeztem. Akkor aztán napokig nem mozdult ki, a házban ténfergett, megjavított mindent, csöpögő csapot, mozgó széklábakat, kicserélte a lötyögő konnektorokat, barkácsolt két sámlit. Megnyeste a fákat. Keveset beszélt, néha megkérdezte, van-e még sör. Közben mindig szabadkozott: ha tudta volna, hogy ilyen drága, hozott volna magával. Felderültem. Elképzeltem apámat, amint a Vízafogón bevagonérozza a kinizsisládákat.

Nagyon izgatták a magas hegyi települések. Szakszerűen nézegette ezeket a csipkés foltokat magasan a fehéren tündöklő hegyen, és mindannyiszor megjegyezte: ezek is meggondolják, kétszer is, a nyúlállbukkkal, hogy nem felejtettek-e el valamit még idelelent. Te már jártál ott fenn? – kérdezte. – Egyszer-kétszer – mondtam érdeklődve, és főztem az aznapi paprikás krumplit. – Tudod – folytatta, és a főzőkanálra meredt –, itt a hagymának se olyan az íze. Amolyan, hogy is mondjam csak, na, szóval nem olyan. – Aztán folytatta az előző gondolatát: – Hát tudod, mit? Holnap felmegyünk. – Boldogan – mondtam. – De hát ha mindig írogatsz – a hangja bocsánatkérő volt. – Majd akkor nem írogatok – mondtam, és ámulva néztem, hogy milyen szakszerűen pattintja fel az asztallap szélén a sörösüveg kupakját.

Félúton egy kis hegyi kocsmá előtt haladtunk el. Éppen birkát sütöttek szabad tűznél, nyáron. Apám egészen felvillanyozódott, szemében mintha a hajdani közép-ázsiai sztyeppetűzek tükröződtek volna, a tekintete elrövidült. – Veszünk egy kicsit, jó? Csak egészen kicsit, tíz dekát, jó? – kérlelt. – Van nálad pénz? – Zavarba jöttem. – Azt hiszem, csak az aprópénzes erszényem van nálam – motyogtam. – Nem baj, nem is azért mondtam – szabadkozott –, majd máskor. Majd máskor is feljövünk ide. – Majd máskor – ismételte szolgáin a mondatát. – Esetleg holnap.

Apám másnap reggel korán eltűnt, a túrát tüntetően elbliccelte. Szinte csodálkoztam, hogy a nap folyamán nem telefonáltak rám különféle helyekről, értesítve, hogy itt és itt egy ilyen és olyan kinézésű öregúr, fáradtnak látszik, s ha lehet, azonnal menjek érte, ő adta meg a címet. Reggel olyan vidámnak látszott, titokzatosnak; a viláért sem mertem volna megkérdezni, mit tervez. Látszott rajta, hogy kieszelt valami kolosszálisat. Este felé állított be, festékfoltosan. Egy nyeszlett fakosarat tett az asztalra, s a kosárban még tűztől forró birkasült volt. Megkérdezte, van-e még sör. Nem bírtam megállni, hogy meg ne kérdezzem: – Hát te, egész nap? – Zsalukat festettem, a telepen – mondta. – Te? Festettél? Ehhez is értesz? S itt vendégmunkáskodsz? Kell ez nekünk? Az emberek még azt hiszik, hogy éhezünk. – Ahogy rágyújtott, láttam, hogy reszket a keze. – Igazad van, semmi szükség az ilyesmikre, csak torkosságra szokik tőle az ember – szabad kezével a kosárra mutatott. – A kosarat majd vissza kell vinni. – Nem tudom, percek teltek-e el, órák-e, mire megint megszólalt: – Olyan szép napom volt, el se hiszed. – Még később: – Zöldhagyma van a háznál? – Majd megnézem – mondtam mentegetőzve. – Amíg a konyhában hagyma után kotorásztam, ő addig festékes kezével szépen rendbe rakta az asztal papíroncsait. Ettünk.

Másnap rám telefonáltak egy lehetetlen nevű helységből, hogy azonnal menjek egy ősz öregúrért. Különös ismertetőjelként a festékfoltos ruhára hivatkoztak.